

“OMMAVIY MADANIYAT”NING SHAKLLANISH TARIXI

Jabborova Sayyoraxon Muhammadqobilovna

Usmonova Shoxsanam Shavkatovna

Andijon Davlat Pedagogika Instituti o'qituvchilari

Nabijonova Mohlaroy Shavkat qizi

Yo'ldashoxunova Marhabo Nurmuhammad qizi

Aniq va Tabiiy Fanlar fakulteti kimyo yo'nalishi talabalari

Annotatsiya. Ommaviy madaniyat – keng ommaga mo'ljallangan va ommaviy axborot vositalari, sanoat, texnologiyalar orqali tarqaluvchi madaniy hodisa hisoblanadi. Uning shakllanishi sanoat inqilobi, matbaa, radio, televideniye va internet taraqqiyoti bilan bog'liq. Ommaviy madaniyat XX asrda kino, musiqa, sport, moda va reklama sanoati orqali keng rivojlandi, XXI asrda esa ijtimoiy media va raqamli texnologiyalar ta'sirida yangi shakllarga ega bo'ldi. Bugungi kunda u globalizatsiya jarayonining muhim qismi sifatida madaniy integratsiyani tezlashtiradi.

Kalit so'zlar: Ommaviy madaniyat, pop-madaniyat, kino, televideniye, internet madaniyati, musiqa, moda, sport, sanoat inqilobi, globalizatsiya, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy media, influencerlar.

Abstract. Popular culture is a cultural phenomenon aimed at the general public and distributed through the media, industry, and technology. Its formation is associated with the industrial revolution, the development of printing, radio, television, and the Internet. Popular culture developed widely in the 20th century through the film, music, sports, fashion, and advertising industries, and in the 21st century it took on new forms under the influence of social media and digital technologies. Today, it accelerates cultural integration as an important part of the globalization process.

Keywords: Popular culture, pop culture, film, television, internet culture, music, fashion, sports, industrial revolution, globalization, digital technologies, social media, influencers.

Аннотация: Массовая культура — это культурное явление, предназначенное для широкой публики и распространяемое через средства массовой информации, промышленность и технологии. Его становление связано с промышленной революцией, развитием книгопечатания, радио, телевидения и

Интернета. Массовая культура активно развивалась в XX веке благодаря кино, музыке, спорту, моде и рекламе, а в XXI веке она приобрела новые формы под влиянием социальных сетей и цифровых технологий. Сегодня он ускоряет культурную интеграцию как важную часть процесса глобализации.

Ключевые слова: Массовая культура, поп-культура, кино, телевидение, интернет-культура, музыка, мода, спорт, промышленная революция, глобализация, цифровые технологии, социальные сети, инфлюенсеры.

KIRISH “Ommaviy madaniyat” hodisasi G‘arb olamida XX asr boshlarida paydo bo‘ldi. Jamiyatning demokratlashuvi va ta‘limning ommaviylashuvi madaniyat sohasida zodagonlar monopoliyasining zaiflashishiga uyg‘ongan “quyi tabaqalar”ning madaniy iste‘moli oshishiga imkon yaratdi. Zamonaviy texnologiyalar yengil mo‘siqa va yuzaki mazmunli davriy nashrlar, bema‘ni teledasturlar va soddalashtirilgan syujetli filmlarning paydo bo‘lishiga olib keladi. 20-asrlarda nashriyot va teleeshittirishning rivojlanishi, “ommaviy madaniyat”ning keng tarqalishiga yordam berdi. "Ommaviy madaniyat" tushunchasi, xususan: moda, hayot, sog‘liqni saqlash mahsulotlari, arxitektura, professional sport, ommaviy badiiy madaniyat, estrada musiqasi, adabiyot (engil o‘qish), audiovizual mahsulotlar (teleseriallar va tokshoular, ko‘ngilochar radio radioeshittirishlar), tasviriy san‘at (shu jumladan biennale), siyosiy harakatlar (jumladan, mafkura targ‘iboti), ilm-fan (“yengil” variantda), reklama, imidj yaratish, siyosiy texnologiyalar, folklor, komp’yuter o‘yinlari kabi voqelikni o‘z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Ma‘lumki, “ommaviy madaniyat” asosini ma‘naviy va axloqiy tubanlik illatlari tashkil qiladi. „Ommaviy madaniyat” Shaxs madaniy ongini noto‘g‘ri shakllantiradi, milliy madaniyatni buzadi, umuminsoniy madaniy qadriyatlarni shubha ostida qoldiradi. Hozirgi vaqtda axloqsizlikni madaniyat deb bilish va aksincha, asl ma‘naviy qadriyatlarni mensimasdan, eskilik sarqiti deb qarash bilan bog‘liq holatlar bugungi taraqqiyotga, inson hayoti, oila muqaddasligi va yoshlar tarbiyasiga katta xavf solmoqda.. Amerikalik faylasuf va yozuvchi Duayt Makdonald o‘zining “Ommaviy madaniyat nazariyasi” maqolasida bu haqda shunday yozadi: “...Ommaviy kommunikatsiya tizimi orqali ommaviy madaniyat jamiyat a‘zolarining mutlaq ko‘pchiligiga amal qiladi, inson dunyosining barcha ko‘rinishlarida: ma‘lum turmush tarzi va kiyim uslubidan tortib, turning ma‘lum cheklovlarigacha; mafkuraviy tamoyillarga rioya qilishdan yaqinlar o‘rtasidagi maxsus munosabatlargacha o‘z qoidalarini o‘rnatadi. Ommaviy madaniyat inqilobiy xususiyat va dinamiklikka ega bo‘lib, sinflar, an‘analar va didlar o‘rtasida har qanday to‘siqlarni

buzadi; u barcha madaniyatlararo xususiyatlarni eritib yuboradi, o‘z yo‘lidagi hamma narsani aralashtirib yuboradi. Shu bilan birga, barcha qadriyatlarini yo‘q qilishi ham mavjud. Madaniyatda gomogenizatsiya (S.I.-madaniy bir xillik, qo‘shilib ketish) va undan keyingi madaniy "kolonizatsiya" shunday sodir bo‘ladi [1].

Hozirgi vaqtda butun jahonda globallashuv jarayonlarining kuchayib borishi bilan Yer yuzida tinchlik-barqarorlikni saqlash, aholi farovonligi, uning munosib turmush darajasi, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta‘minlash, umumbashariy muammolar bilan birgalikda, milliy madaniyat, san‘at va urf-odatlarini saqlab qolishdek masalalar ham kun tartibiga chiqmoqda. Globallashuv jarayoni bilan bog‘liq ziddiyatlar, avvalo, ma‘naviyat va madaniyat sohasida yaqqol namoyon bo‘lmoqda. “Shu jihatdan globallashuvga butun dunyoni qamrab olgan madaniy inqilob deb ta‘rif berish ham mumkin” [2].

O‘zbekiston mustaqillikka erishib, jahon xamjamiyatida o‘z o‘rniga, nufuziga ega bo‘lib borayotgan bugungi kunda, globallashuv jarayoni ta‘siridan chetda turishi mumkin emas. Mamlakatimiz tinchligiga raxna solayotgan muammolardan biri esa “ommaviy madaniyat” tahdididir. Xalqimizning ma‘naviy olamini bunday tahdidlardan asrash, o‘ta murakkab bir zamonda xalqaro maydonda sodir bo‘layotgan jarayonlarning tub mohiyatiga yetib borish, ular haqida xolis va mustaqil fikrga ega bo‘lish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridandir. [3]

“Ommaviy madaniyat” yoshlarning madaniy ongining to‘g‘ri shakllanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu ma‘noda “ayrim yosh ijrochi va ijodiy guruhlarining jamoatchilik e‘tiboriga taqdim etayotgan „asar”lari san‘atning hech qanday talab va mezonlariga javob bermaydi. Nafaqat mavzu, musiqa va ijro usullari, balki sahna harkatlarida ham ochiqdan-ochiq ajnabiy „ommaviy madaniyat” ko‘rinishlariga taqlid qilish, „yulduzlik” kasaliga chalinish holatlari tez-tez uchrab turayotgan chinakam san‘at muxlislarini ranjitmasdan qolmaydi”. 60 yillardan rivojlangan Rok xarakati XX asrning ikkinchi yarmidagi badiiy xayotning yorqin timsoliga aylandi. U Angliya va AKShdan oyoq olib butun dunyoni egallab oldi. “Ommaviy madaniyat”ning tub ildizlaridan quvvat olgan bu rokxarakatning ijodkorlari Elvis Presli, “Betliz” va boshqa guruxlar o‘z chiqishlari bilan mashxur bo‘ldilar. [4]

Ommaviy madaniyat tarixini insoniyat sivilizatsiyasining dastlabki kunlariga borib taqash mumkin. Qadimgi madaniyatlarda ommaviy madaniyatning bayramlar, o‘yinlar, hikoyalar kabi o‘ziga xos shakllari bo‘lgan. Biroq, bugungi kunda biz bilgan ommaviy madaniyat 19-asrda ommaviy axborot vositalari va urbanizatsiyaning

kuchayishi bilan paydo bo'la boshladi. Gazeta, jurnal, radio kabi ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi ommaviy madaniyatni har qachongidan ham kengroq auditoriyaga yetkazish imkonini berdi. Bu mashhur madaniyat, moda va musiqa kabi ommaviy madaniyatning yangi shakllarining paydo bo'lishiga olib keldi. Ommaviy madaniyat rivojida urbanizatsiya ham muhim rol o'ynadi. Odamlar qishloqdan shaharga ko'chib o'tishlari natijasida ular yangi odamlar va madaniyatlar bilan aloqa qilishdi. Bu turli xil madaniy ta'sirlarning uyg'unlashuviga olib keldi, natijada ommaviy madaniyatning yangi shakllari paydo bo'ldi. [5]

20-asrda ommaviy madaniyat rivojlanishida davom etdi, televidenie va kino kabi ommaviy axborot vositalarining yangi shakllari paydo bo'ldi. Ushbu yangi media shakllari ommaviy madaniyatni yanada kengroq auditoriya bilan baham ko'rish imkonini berdi. Ommaviy madaniyat xilma-xil soha bo'lib, uni tasniflashning turli usullari mavjud. Biroq, ommaviy madaniyatning eng keng tarqalgan turlariga quyidagilar kiradi: 1. *Ommaviy madaniyat*: Ommaviy madaniyat ma'lum bir davrda jamiyatning hukmron madaniyatidir. U ko'pincha tijoratlashuvi va keng auditoriyani jalb qilishi bilan ajralib turadi. Ommaviy madaniyatga Gollivud filmlari, estrada musiqasi va teleko'rsatuvlar misol bo'la oladi. *Qarama-qarshi madaniyat*: *aksil madaniyat* - bu hukmron madaniyatga qarshi bo'lgan madaniyat. U ko'pincha o'zining muqobil qadriyatlari va turmush tarzi bilan ajralib turadi. *Qarama-qarshi madaniyatga* 1960-yillardagi hippy harakati va 1970- yillardagi pank-rok harakati misol bo'la oladi. *Submadaniyat*: Submadaniyat - bu madaniyat ichidagi madaniyat. U ko'pincha umumiy qadriyatlar va manfaatlar bilan ajralib turadi. Submadaniyatlarga gotlar, geymerlar va xip-xop muxlislari misol bo'la oladi. *Ekran madaniyati*: Ekran madaniyati - bu kino, televizor va video o'yinlar kabi ommaviy axborot vositalarini iste'mol qilishga qaratilgan madaniyat. Ekran madaniyatiga misol qilib teleko'rsatuvlarni tomosha qilish va kino premyeralarida qatnashish kiradi.

Ommaviy madaniyatning shakllanishi bir necha bosqichlardan iborat bo'lib, u sanoat inqilobi, matbaa, radio, televideniye va internet taraqqiyoti bilan bog'liq. Ommaviy madaniyatning dastlabki shakllari. Antik davr: Rim va Yunoniston madaniyatida teatr, gladiator janglari, xalq o'yinlari ommaviy madaniyatning ilk shakllari bo'lgan. O'rta asrlar: Qahramonlik eposlari, xalq og'zaki ijodi va sayohatchilar hikoyalari keng tarqalgan. Sanoat inqilobi va matbaaning rivojlanishi (XVIII-XIX asrlar). Matbaa sanoatining rivojlanishi kitob va gazetalarni keng ommaga yetkazish imkonini berdi. Musiqa, teatr va adabiyot tobora ommaviy tus oldi. XX asr –

ommaviy madaniyatning gullab-yashnashi. Radio va kinoning paydo bo'lishi (1920-30-yillar) – odamlar uchun yangi ko'ngilochar vositalar yaratildi. Televideniye rivojlanishi (1950-yillar) – global ommaviy madaniyat shakllandi. Pop-madaniyatning rivojlanishi (1960-80-yillar) – musiqa, moda va sport ommaviy iste'mol ob'ektiga aylandi. XXI asr – raqamli inqilob va ijtimoiy tarmoqlar. Internet va ijtimoiy media (Facebook, Instagram, TikTok) ommaviy madaniyatni tezkor tarqatish va shakllantirishga olib keldi. Globalizatsiya tufayli madaniyat turlarining aralashuvi va yangicha formatlar paydo bo'ldi. [6]

Ommaviy madaniyatning turlari. Musiqa va estrada san'ati: Pop, rok, hip-hop, elektron musiqa kabi janrlar ommaviy madaniyatning asosiy qismlaridan biridir. Mashhur qo'shiqchilar va guruhlar (The Beatles, Michael Jackson, BTS va boshqalar) global ommaviy madaniyat yetakchilariga aylangan. Kino va televideniye. Hollywood filmlari, Bollywood, Netflix kabi platformalar butun dunyoga ommaviy madaniyat mahsulotlarini yetkazib beradi. Seriallar, realiti-shoular va animatsion filmlar keng auditoriya uchun ishlab chiqiladi. Ijtimoiy media va internet madaniyati. Bloggerlar, influencerlar, memlar va internet trendlari ommaviy madaniyatning yangi shakllarini yaratadi. TikTok, YouTube va Instagram ommaviy madaniyatni tezkor tarqatish vositasiga aylandi. Moda va brendlar. Dunyo miqyosidagi mashhur brendlar (Nike, Gucci, Adidas) ommaviy iste'mol madaniyatining bir qismidir. Ommaviy moda (fast fashion) kundalik kiyinish madaniyatini shakllantiradi. Sport va shou-biznes. Futbol, basketbol, Olimpiya o'yinlari kabi sport musobaqalari global miqyosda ommaviy madaniyatning muhim qismiga aylangan. Mashhur sportchilar ommaviy madaniyat yulduzlariga aylanib, brendlar bilan hamkorlik qilishadi. Xulosa va takliflar. Ommaviy madaniyat jamiyatning rivojlanish jarayonida muhim rol o'ynaydi. U keng ommaga mo'ljallangani sababli global miqyosda tarqaladi va turli omillar ta'sirida doimiy o'zgarib boradi. Texnologiyalar rivojlanishi bilan ommaviy madaniyatning yangi shakllari paydo bo'lishi davom etmoqda. Olimlar ommaviy madaniyatning yuksalishining kelib chiqishini sanoat inqilobi tomonidan yaratilgan o'rta sinfning yaratilishi bilan bog'laydilar. Ishchi sinflarga aylantirilgan va an'anaviy dehqonchilik hayotidan uzoqda bo'lgan shahar muhitiga ko'chib o'tgan odamlar ota-onalari va xo'jayinlaridan ajralishning bir qismi sifatida hamkasblari bilan bo'lishish uchun o'z madaniyatini yaratishni boshladilar. Ikkinchi jahon urushi tugagandan so'ng, ommaviy axborot vositalaridagi yangiliklar g'arbda muhim madaniy va ijtimoiy o'zgarishlarga olib keldi.

XULOSA Xulosa qilib aytganda, yuqorida sanab o‘tilgan muammolarni bartaraf etishda, birinchidan, targ‘ibot-tashviqot tizimini shakllantirish, ikkinchidan, tashqi va ichki siyosiy holatni milliy mafkura bilan bog‘lagan holda milliy manfaatlar negizida ko‘rib chiqish va baho berish, uchinchidan, milliy mafkura negizlarini aniqlash va aniq siyosiy maqsadlarni ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish kerak bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dwight MacDonald “A Theory of Mass Culture”, in Diogenes, No. 3, Summer 1953, pp. 3-4.
2. Saidov U. “Olomon adabiyoti”, “Tafakkur” jurnali, 2008, №2, 5-bet.
3. Shavkat Mirziyoevning O‘zbekiston ijodkor ziyolilari vakillari bilan uchrashuvdagi ma‘ruzasi. «Xalq so‘zi», 04.08.2017.
4. I.Karimov. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. T., “Ma‘naviyat”,2008, 142- bet.
5. Milliy istiqlol g‘oyasi. Darslik.T.,”Akademiya” nashriyoti, T, 2005, 114-bet.
6. B‘yukenen P. G‘arbning halokati. “Jahon adabiyoti” jurnali, 2007, 1-son, 35-bet.

**Research Science and
Innovation House**